

ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut
33-100 Tarnów, Plac Ojca Świętego Jana Pawła II nr 1
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

O C E N A

rozprawy doktorskiej z prawa kanonicznego:

**„Uzależnienie od alkoholu jako przyczyna niezdolności do zawarcia małżeństwa w wyrokach Sądu Kościelnego w Radomiu w latach 2000-2017”,
Warszawa 2022, s. 351, napisanej przez p. mgr lic. Joannę Wołczyńską-
Kutkiewicz na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała
Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, w ramach dyscypliny naukowej prawa
kanonicznego, pod kierunkiem ks. dra hab. Marka Saja, prof. uczelni w
odpowiedzi na uchwałę Rady Dyscypliny Prawa Kanonicznego UKSW z dnia
8 listopada 2022 roku, którą przekazał swoim pismem z dnia 18 listopada
2022 roku dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW ks. dr hab.
Dariusz Borek, prof. uczelni**

1. Ogólna prezentacja rozprawy doktorskiej

Prezentowana i oceniana rozprawa doktorska: „Uzależnienie od alkoholu jako przyczyna niezdolności do zawarcia małżeństwa w wyrokach Sądu Kościelnego w Radomiu w latach 2000-2017”, posiada następującą strukturę wewnętrzną:

- Spis treści (s. 2-13),
- Wykaz skrótów (s. 14),
- Wstęp (s. 15-19),

- cztery rozdziały (s. 20-), które zostały zatytułowane w następujący sposób:

rozdział pierwszy – „Alkoholizm jako choroba” (s. 20-62),

rozdział drugi – „Uzależnienie od alkoholu a zdolność do zawarcia małżeństwa” (s. 63-124),

rozdział trzeci – „Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa w wyrokach pozytywnych wydanych w sądzie kościelnym w Radomiu w latach 2000-2017” (s. 125-224),

rozdział czwarty – „Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa w wyrokach negatywnych wydanych w sądzie kościelnym w Radomiu w latach 2000-2017” (s. 226-320). Rozdział czwarty dysertacji doktorskiej został zatytułowany w sposób analogiczny do rozdziału trzeciego; wydaje się jednak, że tytuł ten powinien być zmieniony, skoro ukazuje orzeczenia negatywne w analizowanych procesach małżeńskich. Poprawny zapis byłby następujący: „Alkoholizm jako przyczyna zaskarżenia nieważności małżeństwa ...”; aktualny zapis należy uznać jako wewnętrznie sprzeczny,

- Zakończenie (s. 321-326),

- Bibliografia (s. 327-347),

- Streszczenie (s. 348n)

- Summary (s. 350n).

Ogólnie, już na wstępie należy wskazać, że każdy ze z rozdziałów posiada właściwe wprowadzenie oraz zakończenie; ponadto rozdziały doktoratu zostały tak zaplanowane, że dwa pierwsze mają charakter wskazania podstaw merytorycznych, tj. alkoholizmu i uzależnienia od alkoholu w relacji do normy kan. 1095 KPK, dla analizowanego sukcesywnie orzecznictwa sądu kościelnego pierwszej instancji. W ten sposób została stworzona poprawna struktura doktoratu, niewątpliwie przejrzysta i logiczna, aczkolwiek rodzi się pytanie o zasadność dołączenia do rozprawy rozdziału czwartego, który wskazuje na orzeczenia negatywne, natomiast w tytule rozprawy doktorskiej zostało

wskazane, że jej przedmiotem będzie uzależnienie od alkoholu jako przyczyna niezdolności do zawarcia małżeństwa. Natomiast należy pozytywnie wskazać, że sam tytuł rozprawy doktorskiej: „Uzależnienie od alkoholu jako przyczyna niezdolności do zawarcia małżeństwa w wyrokach Sądu Kościelnego w Radomiu w latach 2000-2017” został sformułowany w sposób poprawny.

W pięciostronicowym, dość syntetycznym, Wstępie do rozprawy doktorskiej, merytorycznie poprawnym, znajdujemy elementy właściwe dla wstępu do rozprawy doktorskiej. I tak Doktorantka na samym początku właściwie wskazała, że „zagadnienie alkoholizmu jest przedmiotem wielu badań, których wyniki pozwalają na jego głębsze zrozumienie” (s. 15), i jednocześnie wskazała na jego oddziaływanie społeczne: „problem uzależnienia od alkoholu stanowi niebagatelne wyzwanie dla wielu społeczeństw, ponieważ jest źródłem cierpienia nie tylko osoby na nią chorującej, ale także dotyka pośrednio lub bezpośrednio jej najbliższe otoczenie. Zaburza w ten sposób właściwe funkcjonowanie rodziny, od której zależy jakość funkcjonowania społeczeństwa” (*tamże*). Nie dziwi zatem, że wskazana problematyka obecna jest nie tylko w doktrynie Kościoła, ale także w jego orzecznictwie; stąd też na s. 17 czytamy: „Niniejsza praca ma zatem dać odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu alkoholizm może negatywnie wpłynąć na wyrażenie zgody małżeńskiej, poprzez wywołanie zaburzeń psychicznych, osobowościowych, uniemożliwiających podjęcie istotnych obowiązków małżeńskich, a tym samym na nieważne zawarcie małżeństwa. Jest to zatem główny cel podjętych badań”. Sukcesywnie ukazując strukturę pracy Doktorantka, między innymi, wskazała, że w rozdziale pierwszym znajdziemy teoretyczne wyjaśnienie zjawiska alkoholizmu oraz jego negatywne oddziaływanie, natomiast rozdział drugi przedstawi wpływ alkoholizmu na wypełnianie istotnych obowiązków małżeńskich (zob. s. 18). W dalszej kolejności, tj. w rozdziale trzecim oraz czwartym, analizie zostanie poddanych w sumie trzydzieści pięć wyroków pozytywnych i negatywnych. Wskazała także, że zastosowała „metodę dogmatyczno-prawną z analizą dokumentów w formie

orzeczeń z procesów o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Naświetlone przy tym zostaną rzeczywiste problemy związane z chorobą alkoholową i skutkami z niej wynikającymi (s. 17).

Rozdział pierwszy rozpoczyna wprowadzenie, w którym czytamy, że „Ogromna skala alkoholizmu, a także jego wielowymiarowe konsekwencje uzasadniają potrzebę pogłębienia analizy tego zjawiska. Prowadzone w niniejszym rozdziale rozważania są próbą uszeregowania szeroko rozumianego problemu alkoholowego. ... Obszary badawcze wydają się konieczne w kontekście wpływu uzależnienia od alkoholu na zawarcie małżeństwa” (s. 20). Po tym merytorycznie poprawnym wprowadzeniu w rozdziale znajdujemy analizę sześciu następujących zagadnień: 1. Alkoholizm jako choroba, 2. Przyczyny powstawania alkoholizmu, 3. Alkoholizm w ujęciu Elvina Mortona Jellika, 4. Czynniki wpływające na rozwój alkoholizmu, 5. Konsekwencje wynikające z nadużywania alkoholu, 6. Wpływ alkoholizmu na życie społeczne. W Podsumowaniu Doktoranta wskazała, że „Rozdział pierwszy niniejszych badań dotyczył właśnie alkoholizmu jako choroby. W kontekście wpływu na niezdolność do zawarcia małżeństwa wydawało się to konieczne” (s. 61).

Rozdział drugi to studium współczesnego materialnego kanonicznego prawa małżeńskiego, w szczególności jest to analiza uzależniania od alkoholu w kontekście zdolności do zawarcia małżeństwa. Stąd też została wyodrębniona jako pierwszy temat, problematyka wpływu alkoholizmu na realizację obowiązków małżeńskich, w szczególności poprzez odniesienie do „bonum coniugum”, „bonum prolis” „bonum fidei” i „bonum sacramenti”. W dalszej kolejności Doktoranta omawia zaburzenia spowodowane używaniem alkoholu w rodzinie oraz ocenę psychicznej niezdolności do zawarcia małżeństwa u alkoholików (w tym ostatnim temacie wyodrębniła niewątpliwie dwa ważne zagadnienia, tj. rolę biegłych sądowych oraz uwarunkowania kan. 1095 KPK). W ostatnim punkcie drugiego rozdziału skupiła się na orzecznictwie Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej, konkretnie w okresie przed, jak i po promulgacji

Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku. W ten sposób starała się zrealizować wyznaczony cel rozdziału, tj. „wykazanie wpływu choroby alkoholowej na ważność zawartego małżeństwa, a także na wypełnianie istotnych obowiązków małżeńskich” (s. 64). Rozdział kończy stosunkowo długie podsumowanie.

Po tych dwóch rozdziałach, o charakterze niewątpliwie wprowadzającym, niemniej jednak ważnych z merytorycznego punktu widzenia w kontekście sukcesywnych badań, Doktoranta skupiła się na analizie wyroków, tak pozytywnych jak i negatywnych, wydanych przez sąd kościelny w Radomiu w latach 2000-2017. Powyższe procesy małżeńskie prowadzone były na podstawie zaskarżenia z kan. 1095, nr 3 KPK, a konkretnie z alkoholizmu.

We wprowadzeniu do rozdziału trzeciego, noszącego tytuł: „Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa w wyrokach pozytywnych wydanych w sądzie kościelnym w Radomiu w latach 2000-2017” czytamy: „W niniejszym rozdziale zostaną zbadane wyroki spraw rozpatrywanych we wspomnianym Sądzie w latach 2000-2017. Zwrócono w nich uwagę na wpływ alkoholizmu na nieważność małżeństwa kościelnego. Wspomniana prezentacja dotyczy 18 wybranych spraw wniesionych do Trybunału, w których Sąd stwierdził nieważność małżeństwa” (s. 126). W analizie i prezentacji spraw o stwierdzenie nieważności małżeństwa, Doktorantka przyjęła następujący schemat: 1. Przebieg sprawy, 2. Prawne podstawy orzeczenia, 3. Faktyczne podstawy orzeczenia, 4. Świadczenie, 5. Ekspertyza, 6. Uwagi do wyroku. Konkretnie zatem przyjęta metoda polegała na przedstawieniu poszczególnych procesów oraz na ich syntetycznym skomentowaniu. Trzeba zatem postawić już w tym miejscu następujące pytanie: *czy tak skonstruowana metoda jest kompletna?* Wydaje się, że nie, gdyż zabrakło w analizie poszczególnych wyroków przywołania uwag obrońcy węzła małżeńskiego oraz sukcesywnego ustosunkowania się do nich przez Doktorantkę. Zgodnie z obowiązującymi normami Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku „dla spraw, w których chodzi o nieważność święceń albo o nieważność lub rozwiązanie małżeństwa, należy ustanowić w diecezji

obrońcę węzła, którego obowiązkiem jest wnoszenie i przedstawianie wszystkiego, co w sposób rozumny może być przytoczone przeciw nieważności lub rozwiązaniu” (KPK, kan. 1432). Niewątpliwie, gdyby w analizowanym doktoracie, znalazłby się punkt dotyczący uwag obrońcy węzła małżeńskiego, recenzowana rozprawa doktorska byłaby kompletna; powyższa uwaga dotyczy nie tylko trzeciego rozdziału, ale w szczególności rozdziału czwartego, który przedstawia wyroki negatywne; zapewne znaczącą rolę odgrywały w tych procesach właśnie przywołane uwagi obrończe.

Rozdział czwarty pt. „Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa w wyrokach negatywnych wydanych w sądzie kościelnym w Radomiu w latach 2000-2017” został skonstruowany według metody przyjętej w rozdziale trzecim, to znaczy Doktorantka wyodrębniła konkretne etapy procesu małżeńskiego, które poddała analizie.

W sześciostronicowym Zakończeniu rozprawy doktorskiej znajdujemy jej syntetyczne podsumowanie; jest to właściwe spojrzenie na wykonaną pracę, kompetentna refleksja końcowa polegająca na dokładnym omówieniu poddanych analizie wyroków wydanych przez sąd kościelny w Radomiu.

2. Ocena merytoryczno-formalna

Recenzowana rozprawa doktorska jest niewątpliwie interesującym opracowaniem wyodrębnionej, partykularnej problematyki badawczej, która powiązana jest ze studium oraz analizą orzecznictwa sądu kościelnego pierwszej instancji. Stąd też recenzowana rozprawa doktorska składa się właściwie z dwóch części. Część pierwsza ma charakter doktrynalny, natomiast druga jest studium orzecznictwa kościelnego dotyczącego konkretnego tytułu nieważności. Recenzowana rozprawa doktorska z dyscypliny: prawo kanoniczne, zawiera elementy tak pozytywne, jak i wymagające korekty, czy też podjęcia dyskusji podczas jej obrony.

I tak, niestety zabrakło w tym studium przedstawienia oraz ustosunkowania się przez Doktorantkę do uwag obrońcy węzła małżeńskiego w poszczególnych analizowanych procesach małżeńskich, które niewątpliwie w aktach poszczególnych spraw się znajdują. W ten sposób recenzowana rozprawa doktorska byłaby niewątpliwie analizą bogatszą i kompletną zarazem, niewątpliwym także ważnym jej ubogaceniem byłoby wskazanie czy do poszczególnych wyroków zostały zgłoszone apelacje, w szczególności do wyroków negatywnych, i przez kogo: tj. czy przez stronę powodową, stronę pozwaną, czy też przez obrońcę węzła małżeńskiego, zgodnie z normą kan. 1680 § 1: „Stronie, która uważa się za pokrzywdzoną, jak również rzecznikowi sprawiedliwości oraz obrońcy węzła przysługuje prawo wniesienia skargi o nieważność wyroku lub apelacji od tego wyroku, zgodnie z kan. 1619-1640”.

Przechodząc natomiast do elementów pozytywnych należy podkreślić, że Doktorantka wykorzystał w swoich badaniach bogatą literaturę przedmiotu, głównie w języku polskim, i to nie tylko z zakresu prawa kanonicznego, ale również z innych dyscyplin, w szczególności dotyczy to ukazania choroby alkoholowej w kontekście procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa przez sąd kościelny.

Stąd też, niewątpliwym walorem pracy jest wskazanie, że współczesne prawo kanoniczne, w szczególności materialne prawo małżeńskie oraz formalne kościelne prawo procesowe musi pozostawać otwarte na badania innych dyscyplin naukowych, w szczególności ważną rolę procesową pełni tutaj powołany biegły sądowy.

Sukcesywnie należy wskazać, że przypisy w rozprawie doktorskiej zostały sporządzone dokładnie, warto także podkreślić, że nie zostały one „sztucznie napompowane”, co często spotykamy we współczesnych doktoratach, w których można znaleźć przypisy zawierające liczne odwołania do bogatej literatury.

Podkreślić należy także zasadniczo poprawny poziom edytorski recenzowanego doktoratu, aczkolwiek można napotkać w tekście rozprawy

doktorskiej pewne literówki, dotyczące w szczególności zapisów w języku łacińskim (zob. s. 66n), czy też s. 225 jest pusta a w spisie treści na s. 9 brakuje tytułu dla punktu czwartego.

W szczególności na pozytywne podkreślenie zasługuje w dalszej kolejności dobrze napisany, aczkolwiek syntetyczny, Wstęp, dokładne i poprawne pod względem merytoryczno-formalnym zredagowane wprowadzenia oraz podsumowania do poszczególnych rozdziałów pracy, jak również bogata treść poszczególnych rozdziałów doktoratu, która podjęty temat badawczy ukazuje w szerokiej perspektywie nie tylko prawnokanonicznej.

Pod względem metodologicznym praca jest jak najbardziej solidnym opracowaniem; Doktorantka we właściwy sposób zadbała także o ochronę danych osobowych znajdujących się w analizowanych aktach procesowych. Stąd też, należałoby podkreślić, iż układ pracy jest jasny, przejrzysty, logiczny oraz spójny, poszczególne wypowiedzi Autora są dobrze oraz starannie udokumentowane, podobnie język rozprawy jest jasny, precyzyjny oraz naukowy, aczkolwiek przedstawiony tekst, jak to już zostało wskazane wcześniej, wymaga jeszcze pewnej korekty redaktorskiej, tym bardziej, że możemy w recenzowanej pracy znaleźć także „trochę” niefortunne wypowiedzi, jak np. ta na s. 224: „W poszczególnych sprawach bardzo wartościowe okazały się być również opinie biegłych psychologów lub psychiatrów, które zwykle są spójne z decyzją Sędziego”.

Recenzowana praca jest całościowym, współczesnym oraz aktualnym studium podjętej, niewątpliwie interesującej, trudnej ale i ważnej, problematyki badawczej, która łączy w sobie prawo Kościoła, doktrynę oraz orzecznictwo; zakres pracy doktorskiej został bardzo precyzyjnie wyodrębniony, zakreślony oraz kompetentnie przedstawiony.

Lektura recenzowanego doktoratu skłania także do refleksji dotyczącej funkcjonowania współczesnego polskiego sądownictwa kościelnego, być może także do wyciągnięcia ważnych wniosków na przyszłość, przede wszystkim, w

kontekście jego lepszego funkcjonowania. To niewątpliwie jest ciągle zadanie polskiej kanonistyki, w tę dyskusję, aczkolwiek w sposób bardzo dyskretny włącza się także recenzowana rozprawa doktorska, która w ten sposób ukazuje także społeczne oddziaływania nauki oraz prowadzonych badań. To wszystko ma przecież służyć dobru wspólnemu, także poprzez wskazanie elementów, które należałoby poprawić, gdy idzie o współczesne sądownictwo Kościoła.

3. Wniosek

Recenzowana rozprawa doktorska charakteryzuje się poprawnym poziomem badań naukowych; jest interesującym oraz wyczerpującym studium z prawa kanonicznego.

Całościowa zatem ocena rozprawy doktorskiej jest pozytywna.

Konkludując, stawiam wniosek do Prześwietnej Rady Dyscypliny Naukowej Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o kontynuowanie rozpoczętego przewodu doktorskiego p. mgr lic. Joanny Wołczyńskiej-Kutkiewicz.

ks. Roman Rokub

Tarnów, dnia 27 grudnia 2022 roku

